

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt Danskernes Historie Online - Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Sønderjydsk

MÅNEDSSKRIFT

Udgivet af Historisk Samfund for Sønderjylland
ved H. Neumann og Christian Stenz

INDHOLD :

O. Lippert: Valget i Sydslesvig den 29. april 1951
Olav Christensen: Bidrag til Sønderjyllands præstehistorie
Hans Vald. Gregersen: Kobbersted
Erik Bondo Svane: Landet mellem Sli og Ejder

Sønderjydsk månedsskrifts ekspedition: Museumsinspektør H. Neumann, Åstrupvej, Haderslev.
Viceskoleinspektør Chr. Stenz adresse er: Chr. Paulsen skolen, Flensborg

MORSØ STØBEGODS

AKTIESELSKABET

N. A. Christensen & Co.

Kongelig Hofleverandør
NYKØBING MORS

Tønder Landmandsbank A/S

Kontorer i Tønder - Skærbæk - Ballum - Brede - Brøns
Bylderup Bov - Frifelt - Højer - Tinglev - Visby

DANSK MASKINOPLAG A/S

(Jørgen M. Hansen)

Aabenraa

Telf. 2044

Østvendssyssel Andelssvineslagteri

Sæby

Telefon 80 (3 linier)

Læs

Dannevirke

Sønderjyllands ældste Blad

Paasch & Larsen, Petersen

Aktieselskab

HORSENS

Telefoner: 207 — 807 — 808

TIL VORE ABONNENTER

At dette hefte har ombyttet det sædvanlige kartonomslag med et af papir, er nødvendiggjort af en forhøjelse af trykkeprisen med ca. 970 kr. årligt. Vi har ment straks at burde skride til denne ændring, som betyder en besparelse på en væsentlig del af den skete forhøjelse, uden at Sønderjydsk Månedsskrifts indhold forringes, og uden at det stilles ringere end så mange andre tidsskrifter med samme årlige hefteantal.

Vi håber, at vore abonnenter, omend med beklagelse, vil billige dette så længe de nuværende papirpriser råder.

Redaktionen.

Valget i Sydslesvig den 29. April 1951

Af Redaktør O. LIPPERT, Flensborg

Siden 1946 har der været Valg i Sydslesvig hvert Aar. Indeværende Aars Valg gjaldt Kommuneraad og Kredsraad (Amtsraad) og fandt Sted Søndag den 29. April. Sydslesvigsk Vælgerforening — de danske Sydslesvigeres politiske Organisation — fik ialt 65 966 Stemmer, men hertil maa lægges Stemmerne paa en formelt uafhængig dansksindet Kandidat, saaledes at Tallet faktisk bliver 66 173.

Ved Valgene siden 1947 har det danske Stemmetail ved de aarlige Valg været henholdsvis ca. 99 000, ca. 92 000, ca. 75 000, ca. 72 000 — og altsaa nu denne Gang ca. 66 000. Tilsyneladende er det altsaa en fortsat Tilbagegang, men studerer man Tallene nøjere, viser det sig, at Valgresultatet 1951 sammenlignet med 1950 ikke er Udtryk for en Tilbagegang, men tværtimod i udpræget Grad for en Stabilisering. Meget tyder paa, at den Tilbagegang, der gjorde sig gældende fra 1947 til 1950, men allerede fra 1949 til 1950 viste en stabiliserende Tendens, nu kan betragtes som afsluttet.

Væsentligt i Forbindelse med Sammenligninger er det, at Stemmeprocenten gik tilbage fra 78,2 pCt. i 1950 til 76,5 i Aar, og der er intet, der tyder paa, at de dansksindede Vælgere er mødt frem i forholdsvis større Tal end de øvrige — tværtimod. Sydslesvigsk Vælgerforening har hele Tiden været kraftigt imod den urimelige Udskrivning af Valg før Udløbet af den normale Valgperiode, og det kan naturligvis have givet sig Udslag i manglende Fremmøde til Stemmeurnerne. I Vitsum paa Før f. Eks. blev samtlige 20 stemmeberettigede hjemme — utvivlsomt i en Slags Protest imod de ekstraordinære Valg — og her havde Sydslesvigsk Vælgerforening ved forrige Valg 13 Stemmer mod 8 tyske, og nu er alle Kommunens Flygtninge rejst!

Det maa videre understreges, at Valg til Kommune- og Amtsraad naturligvis aldrig vil være egnet til Optælling af Stemmerne med nationalpolitiske Øjne. Der er nu engang — i Sydslesvig som alle andre Steder — ganske særlige lokale og personlige Forhold, som spiller ind ved Valg af denne Art. Og fra dansk Side var der forud for dette Valg

paa ingen Maade lagt op til en national Styrkeprøve. Hele Valgpropagandaen blev tværtimod ført ud fra det Hovedsynspunkt, at det først og fremmest gjaldt om i saa vid Udstrækning som muligt at bevare de hjemmehørendes Indflydelse i de kommunale Raad og ikke prisgive mere end højst nødvendigt til Flygtningene. Derfor gik man ogsaa fra dansk Side adskillige Steder med til Fredsvalg til Kommuneraadene, og man undlod visse Steder at opstille egne Kandidater til Kreds-dagsvalget, naar man derved kunde være med til at sikre en god hjem-mehørendes Valg.

Den Omstændighed, at der i næsten Halvdelen af Sydslesvigs Kom-muner kunde gennemføres Fredsvalg til Kommuneraadene, maa bære en væsentlig Del af Skylden for den ringere Valgdeltagelse. Det viste sig klart, at i de Kommuner, hvor der ikke skulde stemmes til Kom-muneraadet, kom Vælgerne kun i ringe Tal til Valgstederne for at afgive Stemme til Kreds-dagsvalget. For Landbefolkningen var det des-uden af Betydning, at det var fint Vejr, og at alle havde meget at ind-hente af det forsinkede Foraarsarbejde.

Hvis man vil sammenligne med Tallene fra Landdagsvalget i 1950, maa man tage Hensyn til, at der denne Gang ikke opstilledes danske Kandidater en Række Steder, hvor der i Fjor faldt danske Stemmer. Dette gælder saaledes Syd for Ejderen og desuden Landdistrikterne i Rensborg Nørreamt, Halvdelen af Øen Før, Vitsvort i Ejdersted og Wohlde i Slesvig Amt. Holdes disse Omraader udenfor — ligesom Holtenau, der hører til Kreis Kiel, men iøvrigt havde dansk Frem-gang denne Gang! — viser det øvrige Sydslesvig et samlet tysk Stem-metal i 1950 paa 240 393 mod 69 198 danske Stemmer, hvilket giver en dansk Procent paa 22,3. I 1951 var de tilsvarende Tal for samme Omraade: 217 127 tyske Stemmer og 65 576 danske Stemmer eller en dansk Andel i det samlede Stemmetal paa 23,2 pCt. — altsaa en lille Fremgang!

De anførte Tal gælder alle Kreds-dagsvalget, idet det ikke lader sig gøre at tælle de afgivne Stemmer til Kommuneraads-Valget — dels paa Grund af de mange Fredsvalg og dels fordi hver Vælger har Ad-gang, men ikke Pligt til at afgive et vekslende Antal Stemmer — helt op til 7!

En Række Enkeltheder falder stærkt i Øjnene ved et nærmere Stu-dium af Tallene. Flensborg By gjorde sig fordelagtigt bemærket med dansk Stemmefremgang (167 Stemmer), og af Byens hjemmehørende Befolkning stemte ca. 67 pCt. dansk. Kun den tyske Blokdannelse og en til Formaalet passende Valglov medførte, at det danske Byraads-Flertal gik tabt.

I det hele taget gælder det, at det var Byerne og de bymæssige Bebyggelser, der klarede sig bedst, specielt Rensborg, Vyk paa Før og Egernførde. Ialt var der i Byerne en dansk Stemmemfremgang paa 439 Stemmer. Hele Egernførde Amt havde ogsaa Fremgang — ellers var Tilbagegangen i Stemmetal nogenlunde ligeligt fordelt paa de øvrige Amter. Men indenfor de enkelte Amter er Billedet meget ujævnt. Daarligst var det meste af Ejdersted og Husum Amter, en Del af Sydtønder Amts Fastland og de vestlige Dele af Slesvig og Flensborg Amter.

Fremhæves maa det imidlertid, at der ved Siden af mange Kommuner med Tilbagegang var 122 Kommuner med dansk Stemmemfremgang, herunder 11 med flere danske Stemmer end nogensinde før. Denne Fremgang ligger navnlig i Egernførde Amt og i den østlige Del af Flensborg Amt. Bemærkelsesværdigt er det, at Området Syd for Sli-Dannevirke havde en Fremgang paa 11,9 pCt. sammenlignet med 1950.

Trods Stemmetabet steg den danske Andel af Stemmerne i Flensborg, Sydtønder og Egernførde Amter, saaledes at Antallet af danske Kredsmandater kunde holdes. Den danske Stemmeandel i de enkelte Amter var følgende: Flensborg By (der i teknisk Henseende er et Amt, en saakaldt „kreisfreie Stadt“): 43,4, Ejdersted 20,6, Sydtønder 20,4, Husum 18,3, Slesvig 18,1, Flensborg Amt 17,3, Egernførde 12,8 og Rensborg, hvor der kun var opstillet Kandidater i selve Byen, 2,3 pCt.

Der var til dette Valg 5,4 pCt. færre valgberettigede end ved Valget i 1950. Denne Nedgang skyldes ikke alene Omflytning af Flygtninge, men rammer i lige saa høj Grad de hjemmehørende — og ikke mindst de danske Sydslesvigere. Opgørelser paa Grundlag af Forskydningerne paa Medlemslisterne for de danske Organisationer viser klart, at Udvandring — baade til Udlandet og til andre Egne af Tyskland — som Følge af de økonomisk og beskæftigelsesmæssigt yderst ringe Forhold i Sydslesvig har ramt de danske Sydslesvigere i et Omfang, der i det store og hele nogenlunde svarer til Nedgangen i Antallet af valgberettigede. Men endnu to Ting kunde have været anført som Aarsager til en eventuel dansk Tilbagegang, den voksende tyske Aktivitet paa alle Omraader i Grænselandet og de storpolitiske Konjunkturer, der i stadig stigende Grad gaar de danske Sydslesvigere imod. Trods dette var Stabiliserings-Linien ved dette Valg imidlertid klar.

En Enkelthed, der specielt er faldet i Øjnene i Danmark, er den danske Tilbagegang i en Række kommuner umiddelbart Syd for Grænsen i Flensborg og Sydtønder Amter. En Del af Forklaringen

er den, at der netop her overvejende holdtes Fredsvalg, men en anden Teori har ogsaa været nævnt. Den gaar ud paa, at Befolkningen i disse Kommuner følger langt nøjere med i, hvad der sker i Danmark, end Tilfældet er længere sydpaa. Dette betyder, at de sidste Aars hele Udvikling i den officielle danske Sydslesvig-Politik, kan have spillet ind her og befordret en vis Bitterhed og en vis „Hvad kan det nytte-Stemning“. Ogsaa Socialdemokratiets Henstilling om øget Tilbageholdenhed med danske Midler til visse Opgaver i Sydslesvig — en Meddelelse, der blev lanceret netop 4 Dage før Valget — kan have spillet med ind i disse særlig fintmærkede Omraader og har i hvert Fald i vide Kredse fremkaldt Bitterhed.

Skal Valget karakteriseres i faa Ord, kan det fastslaas, at den ringe stemmemæssige Tilbagegang udelukkende skyldes Tilbagegangen i Valgdeltagelsen, at den danske Andel i det samlede Stemmetal er vokset — at en klar Stabilisering har gjort sig gældende og det vel at mærke omkring et Stemmetal, der er adskilligt højere end hvad i hvert Fald Skeptikere paa begge Sider af Grænsen havde regnet med. Frisernes Fører, fhv. Landraad Johs. Oldsen, udtalte Valgnatten, da de foreløbige Resultater forelaa: Danmarks Forpligtelse overfor Sydslesvig er ikke blevet mindre gennem Valget, og Frisernes Ret til at følge sig knyttet til Danmark heller ikke. Næste Gang gaar det fremad paany!

Dette kan vel udvides til at gælde alle dansksindede Sydslesvigere.

Bidrag til Sønderjyllands præstehistorie

AF OLAV CHRISTENSEN

I

Haderslev bys præster.

Efterfølgende oplysninger om præster i Haderslev købstad er meddelte efter nogle optegnelser, der opbevares i Ribe Katedralskoles bibliotek, og som er samlede af sognepræsten i Magstrup Georg Boysen, der døde 21. januar 1750. Da Georg Boysen til dels har hentet sine optegnelser fra kirkebøger, som senere er brændt eller på anden måde er gået tabt, er de i dag en førstehånds kilde til oplysning om disse præster og deres familieforhold.

De her meddelte uddrag indeholder udelukkende oplysninger, som savnes hos Arends: Gejstligheden i Slesvig og Holsten og Aage Dahl: Haderslev bys præstehistorie.

De foran præsterne anførte numre svarer til numrene i Aage Dahls præstehistorie.

Archidiakon:

6. Knud Jacobsen 1631—51.
Død Haderslev 17. 4. 1651. Hustruen „Kiesten hr. Knuds“ død Haderslev 22. 6. 1653.
7. Peter Jordt (Hiort) 1651—53.
Født Flensborg 1622. Gift Haderslev 25. 5. 1652 med Dorothea Øllegård von Ahlefeldt, født 1636.
Børn: a) Cay, født Nustrup 16. 9. 1653, døbt af magister P. Wandel fra Magstrup.
b) Jacob, født 1655, død 1658.
c) Christina, født 1658, død 1659.
8. Hans Jessen 1653—59.
Død Haderslev 20. 5. 1659. Gift med Ingeborg. En lille søn Jes død 1659.

Diakon.

7. Peter Bendixen 1653—59.
Hustruen „Anneken hr. Peters“ død Haderslev 27. 1. 1662.
8. Christian Mathiesen Zoëga 1659—70.
Gift Haderslev 8. 10. 1660 med Ellen.
Børn: Født i Haderslev. I parentes anføres navne på faddere.
 - a) Christian, født 10. 11. 1661 (jfr. Hedwig Zoëga¹).
 - b) Tyra, født 7. 8. 1664 (hr. Paul Zoëga i Vilstrup²).
 - c) Salome, født 1665 (fru Hedwig Repsdorf, fru M. Rehefeldt³), Maria Val. Schmidt⁴).
 - d) Owe, født 1666 (borgmester Hans Chr. Eichel; hr. Christian Vorst, medicy⁵); fr. Ellen Rich Rectorin⁶).
 - e) Matthias, født 1669 (hr. Paul Zoëga i Vilstrup²).

¹) Formentlig faderens søster.

²) Farbroder.

³) Generalsuperintendent Bonaventura von Rehefelds hustru Magdalene von Wolfersdorff.

⁴) Sognepræst Valentin Schmidt von Eisenbergs hustru Anna Maria, datter af borgmester Hans Christiansen Eichel.

⁵) Apoteker Christian Vorstius.

⁶) Rektor Richard von der Hardts hustru Ellen, datter af borgmester Hans Christiansen Eichel.

- f) Conrad, født 1671 (D. H. Grube⁷⁾; H. Dosser, konrektor; Lisbeth Hogatin⁸⁾.
- g) Joh. Adolph, født 1676 (hr. Iver Raben, Gl. Haderslev).
9. Johannes Hestermann 1675—94.
Død Haderslev 30. 8. 1694, begravet 1. 9. Gift Haderslev 2. 11. 1680 med Sophia Schrøder, død Haderslev 29. 1. 1693.
10. Johannes Dosser 1694—1700.
Gift Haderslev 14. 9. 1697 med Bodel Cathr. Hestermann.
11. Peter Jacob Schneider 1700—1750.
Ordineret 12. 1. 1701.

KOBBERSTED

Et stednavn som historisk kilde

AF HANS VALD. GREGERSEN

Hvor Taps å fra bakkelandet løber ud i engdraget omkring dens munding i Hejlsminde (fjord), ligger nuomstunder et par gårde, der bærer navnet *Kobbersted*. De ligger på banken nord for åen umiddelbart ud til engdraget, der naturligvis er dannet af materiale, som det lille vandløb igennem årtusinder har ført med sig. Man vil derfor let kunne tænke sig, at fartøjer i ældre tid har kunnet besejle åen helt op til den banke, hvor de to gårde nu ligger, så meget mere som vikingeskibenes dybgående kun har været ca. 75 cm.

Stednavneudvalget, der i 1942 udsendte bind II af det fortrinlige værk *Sønderjyske Stednavne*, omfattende Haderslev amt, har da også tolket endelsen -stætte i Kobbersted, der første gang findes omtalt i *Kong Valdemars Jordebog* fra 1231 som *Kopærstætte*, som et gammelt ord for „landingsplads“, mens forleddet skal være et gammelt lån fra oldsaksisk *kopare* med betydningen „købmand“, der jo i platysk findes benævnt som „köpere“.

Selve stednavnet i dets nuværende form er således et vidnesbyrd om, at der her er tale om en gammel handelsplads, hvor søfarende har kunnet udveksle varer med egnens befolkning. Da der findes parallel-eksempler som det sydslesvigske landsbynavn *Kobberby* i Svans sogn ved en vig af Slien (1462 *Copperbu*) og det flere gange forekommende

⁷⁾ Dr. med. Hermann Grube.

⁸⁾ Gift med Bald. Hogant.

norske navn *Kopervik*, hvor der i hvert fald to steder er tale om gamle ladepladser, har dr. phil. *Kristian Hald*, der i det nævnte værk har behandlet Aller sogns stednavne, utvivlsomt ret i sin tolkning af Kobbersted som en gammel handelsplads. Til støtte for denne tolkning anfører han desuden marknavnet *Knarsted*, der ligger lige syd for åløbet. Dette navn skal være sammensat med en gammel betegnelse på en bestemt skibstype (jf. *Kogsted* i Højst sogn, 1279 Cogstath).

Men også andet stednavnestof fra egnen er med til at fortælle historie. En bakke ud til Taps å i Kobbersteds umiddelbare nærhed hedder nemlig *Skipperbjerg*. I Aller kirkeinventarium fra 1776 kaldes den *Schifslandsbierg*, et tydeligt minde om, at her lagde skibene til, når købmændene skulle i land for at slå en handel af.

Hvorvidt det er tilfældigt, at Aller kirke ejede jord på både „Skibslandingsbjerg“ og Knarsted (1564 Knarstede, 1776 Knarkstatte), får vi lade stå ubesvaret hen. Det er derimod næppe tilfældigt, at kongen i middelalderen ifølge Kong Valdemars Jordebog ejede 5 mark gulds jord på dette sted, hvor Taps åens dal betød en bekvem adgang fra det indre af landet og ned til kysten. Senere tiders større og dyberegående fartøjer har imidlertid i forbindelse med tangedannelsen ved Hejlsminde hindret oprettelsen af en købing.

Men tilfældet må siges at have interesse som et vidnesbyrd om, hvorledes vore fjordbyer er opstået. Kobbersted afspejler således et stykke historie fra vore købstæders ungdom.

HENVISNINGER:

Sønderjyske Stednavne II, 254, 260 og 263; Kr. Hald: Vore Stednavne (1950), 78; LA. Haderslev provstearkiv: Aller kirkeregnskabsbog 1564—1714 og Aller kirkeinventarium 1776. — Om Kobbersteds senere gårdhistorie se: Hans Krog: De gamle Slægter. Lokal- og Slægtshistorie fra Aller sogn, 72—85.

Landet mellem Sli og Ejder

AF ERIK BONDO SVANE

Området mellem Sli og Ejder må befolkningsmæssigt udsondres fra det øvrige Sønderjylland. Nord for Linien er Folket af dansk Rod. Stednavne, Personnavne og Bygningstyper paa Landet er danske; vel er det meste af Sydslevig nu tysktalende, men mange Gloser er endnu danske, og Sproget er fyldt med Vendinger og Talemaader, der vidner om det tidligere danske Sprog. Syd for den nævnte Linie er det anderledes. Stednavnene er næsten alle tyske (dog med

betydelige Undtagelser i den nordligste Del af Omraadet). De danske — sen — Navne forsvinder næsten fuldstændigt, i Stedet træder Navne som Baasch, Frahm, Goos, Greve, Jøns, Kruse, Näve, Thams osv.

Indtil for 50 Aar siden fandtes næsten udelukkende det saxiske Røghus, lagt efter Gaden, med Indgang i Gavlen, indeholdende den store Diele, hvor Dyr og Mennesker opholdt sig i samme Rum, uden Skorsten, idet Røgen trak ud af Uglehullet øverst i Gavlens Tag.

Sproget er plattysk, i hvert Fald i Dänischwohld og Stabelholm ganske som det tales Syd for Rigsgrænsen, og ellers næsten uden de mange Vidnesbyrd om et tidligere dansk Sprog, man træffer Nord for Linien.

Geologi.

Ogsaa Syd for Slien falder Landet i 3 Afsnit: Østlandet, Midterlandet og Marsken.

Østlandet er geologisk set anderledes interessant end Angel; det præges af de lange Fjorde, de mange Smaasøer, det bølgende Land og de store Bakker. Slien er 42 km lang. Egernfjord er 17 km lang, Bredden ved Mundingen er 10 km, mod Vest 3 km, Dybden 27 m. Kiel Fjord er 17 km lang. Østlandet har faaet sin Form under den 3. Istid. Ved sin længste Fremtrængen naaede Isen til Linien Danevirke—Jagel—Schirnaa (øst for Rendsborg). Fjordene er opstaaet som Tunneldale under Isen, ad hvilke Vandet under voldsomt Tryk blev presset vestpaa. En mægtig Rende har gaaet i Bunden af Egern Fjord; ved Eckernførde har den forgrenet sig, en Gren gik gennem Vindeby Nor, tværs over Roden af Svans, og forenede sig med Slirenden; ved Slesvig bøjedede de mod Syd og ved Jagel strømmede Vandet, frigjort for Isen, ud over Sletterne. En anden Gren har maaske fortsat Vestpaa fra Eckernførde til Sorgaaen. En tredie er gaaet i SV.-Retning fra Egernfjord til Ejderen. Da Isen smeltede, laa disse Render hen som dybe Tunneldale.

Afsmeltningen skete imidlertid ikke regelmæssigt, men Isen har flere Gange skudt Tungen frem, som naturligt fulgte Dalenes Leje; under det voldsomme Pres blev de udvidet og uddybet. En mægtig Istunge har saaledes skudt sig frem ad Egernfjordalen. Ved Eckernførde delte den sig i 3 Tunger, svarende til de 3 Forgreninger af Smeltevandsrenderne; den ene Tunge naaede helt ind til Slesvig; den midterste standsede i en stor Bue ca. 1 Mil vest for Eckernførde, og den tredie gik mod SV. til Wittensøen. Af alle de Materialer, Isen skubbede sammen, naar den rykkede frem og tilbage, opstod de store

Randmoræner, som Morænen ved Gyteby og Flækkeby, dannet af Is, der kom fra Slien, og Hütten Bjergene samt Duvensted Højderne.

Hütten Bjergene, det største af disse Partier, er indtil 5 km bredt og det mest afvekslende; det bestaar af en Række Bakkekamme, som kæder sig sammen i lange Buer, der aabner sig mod Øst, hvorfra Isen kom. De største Højder findes i den vestlige Del af Bakkerne. Ved Flytningen af disse Jordmasser opfyldtes den tidligere Dal mellem Sorgaaen og Fjorden. Durensted Højderne, 2 km brede og indtil 71 m høje, er samtidig med Hüttenbjergene. Den vældige Istunge, der trængte frem mod SV., har udgravet Wittensøens Bækken og dannet Højderne af de afhøvede Materialer.

Omsider maatte Isen ogsaa vige fra denne Stilling. Men endnu en Gang har den gjort et Fremstød ad Egernfjorddalen; den naede dog kun at dække Fjorden, Vindeby Nor og Goossøen. Smeltevandet fra Gletcheren er strømmet mod NV. til Sliens Bredninger. Men det Sand, som det afsatte, lagde sig som en Bro mellem Fastlandet og Svansø, som herefter blev landfast med det øvrige Sønderjylland.

I Modsætning til Østlandet ligger *Midterlandet* ganske lavt; det højeste Punkt er 15 m. Midterlandet er typisk Hedelandskab med endeløse Sandflader og store Moser. Nu er Hederne i det væsentlige opdyrkede eller beplantede.

Ved Hohn er en Bakkeø, d. v. s. Morænelandskab fra den anden Istid, der ligger helt omgivet af Smeltevandsaflejringer fra tredie Istid. Der findes ogsaa enkelte Indlandsklitter. Da Midterlandet ligger saa meget lavere end det tilsvarende nørrejydske, gaar det ret hurtigt mod Vest over i lave Enge, der atter danner en jævn Overgang til Marsken.

Historie.

Det skyldes en særlig historisk Udvikling, at Landet mellem Sli og Ejder maa udsondres fra det øvrige Sønderjylland.

Den danske Bebyggelse.

I Stenalderen har Landet mest været beboet langs Kysten, men Sporene heraf er oftest forsvundet ved senere Landsænkninger, dog har man f. Eks. fundet Køkkenmøddinger ved Vindeby Nor. De pragtfulde Dysser ved Birkenmoor er Vidnesbyrd om en Bebyggelse længere inde i Landet.

Medens man i Vikingetiden har haft en *sammenhængende* dansk Bebyggelse ned til Linien Sli—Danevirke, gælder dette kun den nordlige Del af Landet mellem Sli og Ejder, nemlig Svansø og Bygderne ved Sliens Bredning. Bortset herfra har Omraadet i det store og hele

ligget hen som et vældigt, uigennemtrængeligt Grænsbælte, bestaaende af mørke Skove, vilde Heder og side Sumpe, der fortsatte paa den anden Side af Ejderen. Kun faa Veje, først og fremmest Hærvejen, forbandt Nord og Syd. Talrige Stednavne minder endnu om det fordums Skovland, saaledes Navnet paa den sydligste Halvø Dänischwohld = Danskerskoven. Oprindelig hed den Jærnvæd = Jærnskoven, et betegnende Navn for den mørke Grænseskov, jfr. det tyske Navn Isernhö, nu Itzehöe, der ogsaa betyder Jærnskoven. I Vølvens Spaadom omtales en Urskov Jærnvæd — jærnvæd „øst for Midtgaard“, hvori boede en gammel Jættekvinde, som fødte Fenris Sønner i Ulveskikkelse.

„Østen bor den oldgraa i Jærnskoven
og føder der Fenris Afkom“.

Det er betegnende, at den store Skov ved vor Sydgrænse har samme Navn, som den i Eddaerne omtalte Urskov. Iøvrigt minder Navne som Djævele (1131 Thievela, 1323 Dyavele), nu Jagel og Jættemark, om, at man ansaa Grænsbeltet for befolket med overnaturlige Væsener.

Endnu ca. 1190 omtales „den vidtstrakte Ødemark, som ligger mellem Venden, Holsten og Danmark“.

Af Valdemars Jordebog 1231 ses, at Landet mellem Sli og Ejder paa det Tidspunkt endnu var undtaget Herredsinddelingen. Der nævnes Landskaberne Svansø, vistnok = Haleøen, d. v. s. Halvøen og Jærnvæd, som var Kongelev, d. v. s. Krongods. Midterlandet vest for de to Halvøer hed Fræzlet, hvortil Egerborg hørte. Betydningen af Fræzlet er uklar, nogle har ment, det var Guden Frej's Slette, andre, at det var den frie Slette, d. v. s. skovfrie Slette. Endelsen -slet forekommer f. Eks. i Tandslet. Rendsborg nævnes ikke i Jordebogen. Den yderste Del af Midterlandet havde et særligt Navn. Kamp, der er saksisk og måske betyder Fæste = gods. Fæstet begrænsedes i Vest af de store Vandløb, og her laa Stabelholm, som dog ikke nævnes i Jordebogen. Navnet hentyder til, at fremmede Købmænd benyttede Stedet til Stabelplads; dengang bestod Landskabet af to smaa Holme, omgivet af Træaa, Ejder og Sorgaa. Om Svans hedder det: Kongen i Svans har 26 Plove og $\frac{1}{2}$ og desuden mange Skove“, endvidere siges der: „Hr. Kongen har mellem Sli og Ejder 420 Houæ“. I Svans regner man alt saa med Plove, et dansk Maal, men Hovene, der er et tysk Maal, viser, at Nybyggere Syd fra er trængt ind i Landet.

Stednavnene siger os, i hvilket Omfang Landet mellem Sli og Ejder har været beboet af nordiske Stammer: Paa Svans fandtes 7 Kirkebyer. Af Halvøens henimod 60 Navne paa Landsbyer og Boligsamlinger

endte 20 paa -by, 8 paa -mark, 7 paa -næs, 5 paa -bøl, 4 paa -torp, 2 paa -lev, 1 paa -tved, og 1 paa -ornum. Fra en hvilken som helst anden dansk Egn vilde det maaske være vanskeligt at opstille et tilsvarende Antal lige saa gennemsigtige nordiske Navne. Mange af Navnene paa Endelsen -by har Personnavne som Forled (f. Eks. Brodersby af Mandsnavnet Brothir), hvilket sikkert skyldes, at de er grundlagt i Vikingetiden af svenske Kolonister.

Umiddelbart Vest for Eckernførde Fjord findes Vindeby (af Mandsnavnet Wini) med Marknavnet Mosskov; Snelmark er maaske dansk, men en Skov i Holsten bærer samme Navn. I Dänischwohld findes kun faa danske Stednavne: Askov, d. v. s. Askhoved (1504 to der Askoue, hvad dog kunde tyde paa, at Navnet er tysk, opkaldt efter et Vandløb) og Nør (Nor) langs Kysten, Midtskov i Dänischhagen Sogn, Haby, egentlig Hageby og Hagebymose i Vest og endelig Gettorp, sammenlign Gettorp ved Ribe og 3 nørrejydske Byer med samme Navn.

Syd for Bredningerne findes et Mylder af danske Navne: Selk (af Sælvig?) Stegssig (af Steg = Pæl, Gyby, Borgvedel, Flekkeby, Holm, Gøteby, Dyrvad, Østerby. I det indre af Fræslet træffes nordiske Navne som Lottorp, Geltorp og Jættemark; Krop er Navnet paa den store Landsby mellem Slesvig og Rendsborg; Navnet forekommer i Nørrejylland, Skaane og Bleking, ja selv i Värmland, men det genfindes ogsaa paa saxiske Omraader. Flere Stednavne i Sognet er af dansk Oprindelse: Boklund = Bøgelund, Nordby = Nørby, udtales Nørv; Breckendorf (1196 Breckentorp har man villet bringe i Forbindelse med det sjællandske Bringstrup, tidligere Brængstrup, men vistnok med Urette. Om Owschlag er et forvansket Okslev, er tvivlsomt. Længere mod Syd træffes Sognebyen Bünstorf (1289 Bunde-thorpe), muligt et dansk Navn.

I *Kamp* træffes ingen sikre danske Stednavne. Nübbel skrives 1429 Nubile og er ikke noget dansk Nybølæ, men et saksisk Nubbila. Klint er dog maaske dansk.

I Stabelholm er ingen danske Stednavne.

Stednavnenes Udbredelse viser, at bortset fra Svans og Egnen omkring Slibredningen var der fra dansk Side kun Tale om et *Tilløb* til Opdyrkning af Ødemarken, og at dette af en eller anden Grund er *standset*. Skovenes egentlige Rydning skyldes saxiske Kolonister — og for Stabelholms Vedkommende indvandrede Ditmarskere. Denne tyske Bosættelse antages at have fundet Sted i Slutningen af det 12. Aarhundrede, da den danske Konge havde udstrakt sin Magt ud over Holsten; udelukket er det dog ikke, at de fremmede allerede paa et

tidligere Tidspunkt har begyndt at rydde Skovene; de saxiske Stednavne har nemlig ofte et ældre Præg, sammensat med hedenske Personnavne. Men hvorom alting er: Da Valdemar Sejer 1225 havde tabt Holsten, var *Ejderskellet folkeligt slettet*; paa begge Sider af det boede Holstenere og Ditmarskere. „Man kan fristes til at sige, at det eneste blivende Resultat, som Erobringen af Holsten gav os, var det sydlige Slesvigs nationale Tab“. (Vil. la Cour).

1260 pantsatte Kong Abels Enke Mechtilde og hendes Sønner deres Arvegoods mellem Sli og Ejder til de holstenske Grever, Enkedronningens Brødre, og 1288 fik de ligefrem Skøde herpaa. Hermed fik de holstenske Grever fast Fod i det sydlige Slesvig; den fremmede Indvandring fortsatte, og talrige holstenske Adelslægter slog sig ned nord for Ejderen. De fremmede nøjedes imidlertid ikke blot med Egne, Danskerne havde ladet ligge udyrket hen, men fortrængte ogsaa Danskerne fra deres Bygder, saaledes som det kan ses af de gamle Skattelister fra Reformationstiden. I Landsbyerne Syd for Danevirke, Sli, Østervold og Egernfjord træffer man derfor en tysktalende Befolkning med tyske Navne.

På Svans blev den danske Befolkning ikke helt fortrængt, men her skete en Blanding. Paa Reformationstiden holdt danske og tyske Navne hinanden Stangen, og Lister fra langt yngre Tid viser endnu stærke Blandinger, særlig i Halvøens mellemste og østlige Del. Derimod er Sproget fortrængt, om end langsomt. 1652 skrev C. Dankwerth, at Indbyggerne paa Svansø benyttede sig af det saxiske og danske Sprog. Pontoppidan siger ca. 100 Aar senere, at der i Almindelighed tales tysk paa Halvøen, undtagen i Byerne langs Slien, hvor der ogsaa tales Angelbo-Dansk. Forsaavidt Sognet Svans angaar, gentages dette 1780. Det danske Folkesprog er vel først uddød i Kosel Sogn; i 1850'erne kunde gamle Folk ikke mindes noget om, at der tidligere havde været talt Dansk i Sognet. Derimod kunde endnu gamle Mennesker i Svans Sogn i 1860'erne huske, at deres Forældre indbyrdes havde talt Angelbo-Dansk ved Siden af det plattyske. Det danske Sprog maa altsaa være uddød i Begyndelsen af det 19. Aarhundrede.

Saxerne medførte ogsaa den nedersaxiske Byggeskik — Saxerhuset. Det kom til at dominere hele Omraadet, ja gik endog Nord for Danevirke; kun paa Nordspidsen af Svans blev den danske Byggemaade aldrig helt fortrængt; her har man altid kunnet se baade eenlængede og trelængede Gaarde. I Slutningen af det 19. Aarhundrede er Saxergaardene begyndt at vige for Gaarde af dansk Byggeart, enten ved Tilbygninger eller ved Nybygninger. Bebyggelsen i Svans Sogn og ned

langs Slien er endnu nærmest dansk og i det øvrige Svans er den blandet. I Egnen omkring Slibredningen er den nærmest dansk, i store Dele af Fræslet og Stabelholm blandet, i Kamp (Hohn Herred) og Dänischwohld er den tysk.

Svans, Dänischwohld og den østlige Del af det gamle Fræslet er i Modsætning til Resten af Omraadet Herregaardsland, idet de holstenske Adelsmænd, der fulgte med de holstenske Grever, først og fremmest slog sig ned i disse Egne; her havde 4 store Adelslægter: Limbeck, Sehested, Schinkel og Ahlefeldt deres Navneborge. Paa Svans tilhørte i Middelalderen meget Gods den katolske Kirke.

Omkring Aar 1500 blev det adelige Gods, der hidtil havde ligget spredt, samlet omkring Hovedgaarden, og samtidig øgedes Jordtiliggendend, bl. a. ved Nedlægning af Bøndergaarde. Selvejrbønderne blev næsten alle Fæstere. Hoveriet blev øget uden Grænser. I det 16. Aarhundrede fik Godsherrerne Hals- og Haandsret over Bønderne (Anklagemyndighed og Domsmagt) og i Slutningen af Aarhundredet trængte det holstenske Livegenskab ind over Ejderen. 1690 blev den sidste Bonde paa Svans livegen; i den følgende Tid synes Bønderne at have haft det værst paa denne Halvø. I Slutningen af det 18. Aarhundrede bedredes Forholdene noget. 1784 ophævede Kongen Livegenskabet paa Lindaa Domæne i Angel, og flere Godsejere gik i Kongens Fodspor, saaledes i 1786 Grev Holck paa Eckhof og 1790 Carl af Hessen paa Carlsborg. Livegenskabet blev først endeligt afskaffet ved Lov 1805, men de frigivne Bønder vedblev længe at være afhængige af Godsejerne. Først 1853 afskaffedes disses Domsmagt. Helt op o. det 19. Aarhundredes 2. Halvdel kunde man paa Svans træffe Efterkommere af de livegne, som stod ydmygt med Hatten i Haanden, naar de talte med Folk udenfor Bondestanden. Endnu den Dag i Dag er Svans og Dänischwohld typisk Godsejerland. Store Alleer fører op til Herregaardene, som troner, omgivet af Parker og undertiden af Grave, og med de vældige Avlsbygninger ved Siden, saa langt Øjet rækker de endeløse Marker. I Modsætning hertil virker de fattige og primitive Arbejderboliger ydmyge. Billedets Konturer er nu noget udvisket, der er bygget bedre Arbejderboliger, og efter 1920 er 8 624 ha blevet udstykket i Eckernførde Amt — mest i Dänischwohld.

Almindelig Historie.

Da den holstenske Greveslægt uddøde, kom Landet 1460 under Chr. I. Ved Delingerne 1490 og 1544 faldt det Hertugen, dog at de store Godsdistrikter i Svans og Dänischwohld kom under Folkestyrelse mellem Kongen og Hertugen; efter 1660 tilspidsedes Forhol-

det mellem de to Fyrster, hvad navnlig gik ud over Stabelholm. 1675—79 under den skaanske Krig og 1684—89 havde Kongen Hertugens Lande. 1713 blev den hertugelige Del atter besat af Kongen og incorporeret 1721.

Under de store Krige har disse Egne lidt meget; dette gælder Kejserkrigen, Torstenssonkrigen, Svenskekrigene og den store nordiske Krig; navnlig Aar 1700 og 1713—14. Saa fulgte en 100-aarige Fredsperiode, men i den strenge Kosakvinter 1813—14 brød Krigen atter ind over Landet, som led under Byrden af Indkvartering af Svenskere og Russere.

Nationale Forhold ca. 1810—48.

Den loyale Stemning, der kendetegner Sønderjylland i den lange Fredsperiode 1713—1813 har vel ogsaa hersket i Egnene Syd for Sli—Danevirke. Den uheldige Deltagelse i Napoleonskrigen og den paafølgende Statsbankerot fyldte dog Overklassen med Bitterhed, men Stemningen Nord for Ejderen var trods alt anderledes end i Holsten: „Jeg drog ind i et Land, hvor Indbyggerne ikke holdt det for en Skam at være Danskere, hvor man saa paa vor Fane med et deltagende Blik og vor Fremgang blev ledsaget af deres Velsignelser“, skriver en dansk Officer i December 1813, da de danske Hære sydfra gik over Ejderkanalen.

At Slesvigholstenismen slog ned i disse Hertugdømmets sydligste Egne, hvor Samhørigheden med Holsten maatte føles mest naturligt, siger sig selv. Den blev næret af Fyrsterne (Prinsen af Nør, Carl af Lyksborg), Ridderskabet, Godsejerne, Embedsmænd og Præster, der udgik fra Kiels Universitet og Lærerne fra Seminariet i samme By. Den Stænderdeputerede i Stabelholm. Landinspektør Tiedemann, var en af de ivrigste Agitatorer for de separatistiske Bevægelser (økonomiske Argumenter ! ! !). I 1848 tog disse Egne da ogsaa godt nok Del i Oprøret. I Stabelholm, hvor der var dannet Frikorps, endte alt i Flugt og Forvirring ved Rygtet om den danske Sejr ved Bov, og rent kaotisk blev det i Vinteren 1849—50, da den dansk-engelsk-preussiske Bestyrelseskommission i Flensborg saboteredes. I Sommeren 1850 brød Krigen tilmed ind over Landet.

Nationale Forhold 1850—1864.

Krigens Ulykker og Oprørets Nederlag kunde ikke andet end vende Stemningen. I Tiden mellem de to Krige var disse Omraader — bortset fra Købstæderne — de mest loyale og rolige i Sydslesvig. Dette skyldes først og fremmest, at de vedblev at have tysk Administration

og Retssprog og Tysk i Kirke og Skole; den Irritation, Sprogreskriptionerne gav i Angel, var altsaa ikke til Stode her. Dernæst havde den jævne Befolkning trods Holstens nære Beliggenhed ikke i synderlig Grad tilegnet sig de slesvigholstenske Doktriner, men bevaret meget af sin gammeldags Loyalitet.

I Begyndelsen af 1852 hedder det om de jævne Bønder i Dänischwohld, at de, da de var afhængige af Godsejerne, haabede, at Kongen kunde forbedre deres Kaar, og „Stemningen imod Regeringen er derfor imellem dem som Regel gunstig“.

Om Svans hedder det, at Embedsmændene med faa Undtagelser ikke har nogen Interesse for, hvad der er dansk de betragter Slesvig som et undertrykt Land Hvad Godsbesidderne angaar, da er det jo en Selvfølge, at de har deres Forbindelser kun mod Syden at de har Sympati for, hvad der kommer sydfra Imidlertid er der blandt Schwansens Godsbesiddere ikke faa, som hellere end Uro og Krig vil renoncere paa enhver Forbindelse med Holsten og erkender, at hvad der end siges og klages, har de dog ej for sig Grund til Misfornøjelse og ønsker derfor kun Fred og Ro til at leve paa deres Gods. — Hvad Følket angaar, da tør jeg med Sikkerhed paastaa, at Bonden kun ønsker Fred og Ro, at han i de fleste Tilfælde ej stemmer med Stændernes Opposition mod Regeringen. (Pastor Baach 1857).

Om Stemningen i Hütten Herred fortæller Herredsfoged Blauenfeldt (Minder fra Slesvig 1876), at man ikke træffer dette indpodede eller indgroede Had til alt, hvad der er dansk, hos denne tysktalende Befolkning, som man finder hos den fortyskede danske Befolkning i Angel og Nord for Slien. Det mangler naturligvis ikke paa tyske og slesvigholstenske Elementer i de kongelige Distrikter sønden for Slien, men man erkender almindeligt, at man er kongelig danske Undersaatter og nærer for en stor Del, selv i de adelige Distrikter, danske Sympatier“

Nogen politisk Vanskelighed vilde derfor ikke have været til Stede, hvis ikke Holsten og Rendsborg havde ligget saa nær ved, og man derfor havde søgt at opfanatisere Befolkningen.

Den samme loyale Tendens mærkes i Krop og Meggendorf Herreder; man ønskede i 1864 at bevare Slesvigs Forbindelse med Danmark og Holsten, var tilfreds med det danske Styre og havde ingen Sympati for Prinsprætendenten.

Om Hohn Herred hedder det 1852: „....., Stemningen i det hele taget upaaklagelig iblandt Bondestanden, og de slesvigholstenske Ideer og Sympatier er knækkede“.

Det samme gjaldt Stabelholms simple Bønder, „der have ingen Sans for politiske Begivenheder, medens de større Ejendomsbesiddere ikke viste aabenbar Uvilje imod den bestaaende Orden“. I 1864 var Befolkningen nærmest loyal, dog vakte Hærens stærke Rekvisitioner af Vogne, Heste og Hø Bitterhed, men — siger Christoph v. Tiedemann — Søn af Landinspektøren og senere Bismarck's nære Medarbejder — „Hertugen interesserede dem egentlig kun lidt; han var for dem et fremmed Begreb, til hvilket de først efterhaanden maatte vænne sig, hvis Betydning paa ingen Maade var dem klar“.

1864—1867.

Krigen i 1864 truede med at skulle udkæmpes i Terrænet Sonden for Sli og Danevirke, men efter vort Tilbage tog 5. 2. trak den hurtigt nordpaa. Flere Steder paafulgte saa den sædvanlige Hyldning af Hertugen, paafulgt af Fordrivelse af Embedsmændene, Pøbeloptøjer, Ex-esser mod loyale etc.

Paa Londonkonferencen fremsatte de danske Delegerede 2. 6. 1864 Forslag om Deling af Sønderjylland, med Grænse fra Eckernførde, Syd om Slesvig til Frederiksstad. Chr. IX. ønskede at bevare Svans med Barndomshjemmet Louisenlund.

Ved Valgene 1867 indgik Landet mellem Sli og Ejder tilligemed den sydligste Del af Angel i III. Valgekreds. Skorstensfejrmester Petsche fra Slesvig var opstillet som dansk Kandidat. Ved Valget 31. 8. 1867 fik han ialt 265 Stemmer; Jagel havde et dansk Flertal paa 57% og Frederiksort paa 100%; i Fastorp var der 17 danske Stemmer. Om Krop skriver Johan Ottosen 1892: „..... der er Folket af saksisk Æt, om end maaske en og anden gerne saa, at Landet blev dansk igen ...“

1920 og derefter.

I ingen af de Grænseforslag, der i 1919 blev forelagt Fredskonferencen i Paris, er der fra dansk Side gjort Krav paa Afstemning Syd for Slien og Danevirke; kun faa private — som f. Eks. Peter Lassen, Struckstrup — gjorde Krav paa Ejdergrænsen. Det er ogsaa kun lidt, dansk Arbejde, som er sket henede. Fra Tid til anden er Peter Lassens Flyveblade udsendt. De danske Stemmetal er kun faa. En Undtagelse danner Kredsagsvalget i 1925, hvor der i Omraadet blev afgivet ca. 400 Stemmer, deraf dog kun 14 i Eckernførde Amt.

GRAM

KØLEANLÆG

Brødrene Gram A/S

Vojens

AKTIESELSKABET

SKARREHAGE MOLERVÆRK

Nykøbing Mors

Thisted

Uldspinderi & Tæppefabrik A/S

Thisted

AKTIESELSKABET

NORDISKE KABEL- OG TRAADFABRIKER

KØBENHAVN F.

Aktieselskabet

C. I. Christensens Papirhandel

ESBJERG

KURANSTALTEN
Gl. Skovridergaard
IB KRISTIANSEN
KURLÆGE
AABEN HELE AARET
SILKEBORG
FORLANG
PROSPEKT
TLF | 514
515

Haslev Gymnasium

Kostskole for Dreng

Eksamensret til Mellemskole-, Real-
og Studentereksamen.

Alle Oplysninger ved Hen-
vendelse til

Peter Kæstel
Rektor, Haslev

Frocontoret

(for undersøgt Markfrø)

(Grundlagt 1887)

KOLDING

Leveringer under Statsfrøkon-
trollens selvvirkende Kontrol

Antager Frøavlere

Spare- og Laanekassen
for Hobro og Omegn

A
S **C. Andresen**
AABENRAA
Telefon 3333
Jern- og Staalforretning

A/S Dansk Kødekstrakt Co.
Aabenraa
Tlf. 2909

Støt

De sønderjyske Indsamlinger

„CIMBRIA“

Tømmerhandel A/S
Aabenraa
Trælast - Bygningsartikler
Støbegods
Tlf. 2006 - 2007 - 2008

Sønderjyllands Kreditforening

Haderslev

Graasten Bank A/S

Kontortid 9—12 & 2—4

Lørdag 9—1

GRAASTEN

Snoghøj Gymnastik- højskole Fredericia.

3 Maaneders Sommerskole.
5 - Vinterskole.

Skoleplan sendes.

Jørgine Abildgaard. Anna Krogh.

Peter Jessen

Manufaktur & Konfektion

Aabenraa

A/S Sønderjysk

Frøforsyning

Frøavl og Frøhandel.
AABENRAA

Sønderjysk Tæppefabrik

A. R. KJÆRBY A/S

HØJER

*

HEJMDAL

Landsdelens Blad

Støt

Annoncørerne
SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

LOLLANDS TIDENDE

Lollands største Dagblad
Hovedkontor i Nakskov
Filiakontor i Maribo og Rødby

Lolland-Falsters Folketidende

Stiftets største Blad
Nykøbing F.

Sparekassen for Skagen og Omegn

Telefon 57

Skagen

A. Jepsen HERNING
Trikotagefabrik
Vestergade 43 — — Telf. 221
Specialitet: Strikvarer

Aktieselskabet
Motorfabriken „Frederikshavn“

Aksel Michelsen
Kul- og Trølasthandel
Tønder Telefon 2530-2531

ANDELSBANKEN

A. m. b. A.

H A D E R S L E V

Svend Kirchheiner
aut. Installatør
Storegade 17 . Tønder . Tlf. 45

Vestkysten

Syd- og Vestjyllands største Dagblad

**Sønderborg
Andelsmejeri**

N. C. Kloster
Haderslev
Telf. 2210 - 2211

Banken for Skanderborg og Omegn

(SKANDERBORG BANK) A-S

Kontortid 10—3 Telefon 516, 517 og 518
Skanderborg

TØNDERHUS
Danskhedens nye Borg
Knud Hauvig . Tlf. 622 . Tønder

A/s Chr. H. Nielsen jun., Hjørring
— Forretningen grundlagt 1874 —
Korn - Foderstoffer - Kunstgødning - Kul m. m.

A. Nielsen & Co. A/S.
Nykøbing Falster

HORSENS HAVN

- ◆ Mange moderne Stykgodskraner.
- ◆ 7,00 m Vanddybde.
- ◆ Havnen kan besejles Dag og Nat.
- ◆ Store Arealer ved Kaj og Jernbanespor ledige til Udleje.

Sæby og Omegns Sparekasse

SÆBY

Aktieselskabet
Handels- og Landbrugsbanken
Silkeborg

Telefon 1024 (4 linier)